

се сдобие съ независимъ български патриархъ и тъй осигури свободното духовно развитие на народа. Българска независима Църква, народно българско духовенство, роденъ богослужебенъ езикъ, — ето великитѣ завети, що ни остави Св. царъ Борисъ. Тия неговии принципи осигуриха растежа на българската култура.

Заговоримъ ли за поява на българска книжнина и училище, ний ще срещнемъ Църквата: Самаго царя Бориса, приелъ монашество, Св. Св. Кирила, Методия, Климента, Наума, Сава, Горазда и Ангелария — се расоносци!

Проучваме ли „Златния вѣкъ на българската книжнина“ при Симеона, пакъ църковници сж напреде ни: Черноризецъ Храбъръ, Иоанъ Екзархъ, Пресвѣтеръ Константинъ и др.

Дойдемъ ли до Второто Българско Царство, ще видимъ, че Търновскиятъ патриархъ Василий обявява възстанието на Асеновци противъ гърцитѣ. Най-блѣскавиятъ периодъ отъ литературния разцвѣтъ на Търновското царство ни дава пакъ мощнитѣ фигури на църковници: Теодосия, Евтимия и ученицитѣ имъ, разнесли българска култура въ Русия, Молдова и Дубровнишко.

Отправимъ ли погледъ въ тъмното петвѣковно робство подъ турци, ще видимъ само да свѣтлѣятъ звездици при църкви и манастири: килийни училища и манастирски библиотеки; свещеници заседали и монаси пжтующи подържатъ не само вѣра и моралъ, но пазятъ българската книга и будятъ българския духъ. Надъ тия безименни звезди ярко блѣсватъ слънца като о. Паисия, Софрония Врачански, по-после Неофитъ Бозвели, Неофитъ Рилски, Иларионъ Макариополски, Антимъ I и пр.

Това сж и пастири, и учители, и книжовници, и народни водачи. Това сж все църковници. Това е — Църквата, която буди, просвѣщава, вдъхновява. Тя извоюва духовното освобождение отъ Фенерско робство, тя подготви и политическото освобождение, като даде народу хора като дякона Левски, попъ Харитона, попъ Груя, попъ Иванча и пр. Въ Македония и Тракия тя бѣ, която подържаше българската култура и духъ чрезъ Екзархията.

Да, безспорна, велика е заслугата на Българската Народна Православна Църква.

И днесъ тя не е измѣнила на своята мисия и славни традиции. И днесъ тя продължава дѣлото на църковниците отъ миналитѣ вѣкове. Само че нѣкои отъ нейнитѣ функции за будителство и просвѣта сж взети и отъ други институти.

Българската Православна Църква се нарича „народна“ и на други още основания: защото въ уредбата ѝ участвува цѣлиятъ народъ. Нейната организация и устройство не е дѣло само на патриарси и владци, а на народа изобщо.

Нека, за да илюстрираме това, не се ровимъ въ древното минало, въ I и II Български царства. Доста е да се вземемъ въ църковната история отъ 1870 год. насамъ.

За да се освободи отъ чуждата нему духовна фенерска властъ, самиятъ народъ спонтанно се повдигна. Въ Кукушъ, Охридъ, Битоля, Скопие, Струга, Велесъ; въ Нишъ, София, Търново, Пловдивъ и изъ всички български земи народътъ масово поиска изгонването на гръцкитѣ владци и замѣняването имъ съ българи. Тѣй народътъ самъ постави църковния въпросъ и спечели неговото разрешение. Народътъ си намѣри българи духовници за водачи. По искане на цѣлия народъ се учреди Екзархията. Значи, Екзархията е дѣло на народа — еднакво на духовенство и миряни.

Съ учредяване на Екзархията се свиква въ Цариградъ Църковно — Народенъ Съборъ, Въ него участвуваха наравно духовни и мирски лица. Нека подчертаемъ, че този Църковно-Народенъ Съборъ бѣ *единственото всебългарско Велико Народно Събрание*. Защото въ него участвуваха народни представители отъ всички български земи: Добруджа, Мизия, Тракия, Македония, Моравско. Тоя Съборъ изработи Конституцията на Църквата — Екзархийския Уставъ, по който трѣбваше да се управлява Българската Православна Църква. По тоя Уставъ, измѣненъ въ нѣкои негови положения, и сега се управлява Църквата.

Демократичното, народното въ него е, че и Екзархътъ, и митрополититѣ, и духовнитѣ епархийски съветници (сждии) се избиратъ отъ народа: отъ духовенство и миряни, а не се назначаватъ. По стария, първия Уставъ, при Св. Синодъ и при всѣка митрополия имаше и смѣсени съвети, състоящи се отъ духовници и миряни. Тия съвети се занима-